

Wacław Walecki
Uniwersytet Jagielloński

Wprowadzenie.

Czterysta pięćdziesiąte „urodziny” *Biblii Brzeskiej* – i co dalej?

W końcu maja 2013 r. uczestniczyłem z moimi uczniami akademickimi w konferencji naukowej zorganizowanej w Brześciu, poświęconej rocznicy wydrukowania tam *Biblii Brzeskiej*. Wystąpienie moje – jak na obrady plenarne przystało – pomyślane było jako ogólne wprowadzenie do merytorycznej części konferencji. Miało ono charakter generalny, natomiast kilka zagadnień szczegółowych przedstawionych zostało właśnie przez grupę młodszych kolegów. Teksty te znajdują się za jakiś czas w księdze pokonferencyjnej, ale dla naszych potrzeb mało dostępnej, wydanej tam, w całości po białorusku. Dlatego warto, moim zdaniem, udostępnić je także polskiemu środowisku naukowemu.

Po złożeniu kwiatów pod trzema sosnami (dziś na terenie muzeum twierdzy brzeskiej), na domniemanym miejscu lokalizacji drukarni, poproszony zostałem przez Organizatorów o podsumowanie „uroczystości” 450. „urodzin” jubilatki.

Niewątpliwie konferencja pozwoliła nie tylko na uczczenie owej godnej rocznicy, ale także nakreśliła pilną potrzebę dalszych studiów wokół *Biblii Brzeskiej*, które ciążyć powinny nie tylko na badaczach polskich, lecz również, ze względu na specyfikę tematu, na dzisiejszych uczonych białoruskich, litewskich, ukraińskich w zakresach przynależnych im kompetencji.

Jako zagadnienie **pierwsze** nasuwa się, zapoczątkowana referatem Tomasza Nastulczyka, potrzeba dalszej interpretacji całej ramy wydawniczej tego zabytku, a więc listu dedykacyjnego do polskiego króla Zygmunta Augusta, *Przedmowy* o pożytku czytania i przekładania *Pisma Świętego*, gdzie śledzimy postawę ideową inicjatorów tej edycji. Te same elementy widoczne są zresztą także w następującym swego rodzaju streszczeniu *Starego* i *Nowego Testamentu*, wreszcie także w tekście zatytułowanym *Ku pilnemu Pism świętych czytaniu...*

Problemem stojącym na pograniczu interpretacji idei wydania *Biblii Brzeskiej* i związanych z tym zagadnień teologicznych, niezbędnym do opracowania, jest zagadnienie **drugie**, czyli analiza marginaliów zawartych na wszystkich kartach tego starodruku; próbkę takiej analizy na przykładzie *Pieśni nad Pieśniami* pokazał referat Michała Gołębiowskiego.

Badanie języka przekładu, jego piękna i umiejętności zachowania jednolitego charakteru przekładów z jakże odmiennych między sobą języków oryginału to **trzecie** zagadnienie, które się tu nasuwa wśród tych najniezbędniejszych.

Zaraz po nim pojawia się jako **czwarte** – potrzeba pokazania i docenienia kunsztu drukarzy brzeskiej typografii widocznego w graficznym rozplanowaniu księgi; mamy tu bowiem do czynienia z najwyższym przejawem ówczesnego rzemiosła. Częściowo mówiła o tym Klaudyna Szewczyk, ale sprawa pozostaje w dalszym ciągu ważnym problemem badawczym, choćby na przykład w konfrontacji z innymi drukami brzeskimi z tamtych czasów. Wykonywali je bowiem z pewnością ci sami rzemieślnicy, projektanci grafiki, rytownicy itd. Niech wolno będzie także zasugerować poczynienie jakichś próbnych na początek prac archeologicznych na domniemanym miejscu lokalizacji drukarni. Może potwierdziłyby one nie tylko sam fakt istnienia tam jednego z najlepszych zakładów drukarskich tamtych czasów, ale również dałyby materialne świadectwo wyposażenia drukarni. Ubocznie badania nad układem graficznym i typograficznym tego druku powinny też doprowadzić do rozwikłania tajemniczych różnic w łamach wersów i wersetów poszczególnych znanych nam dziś egzemplarzy, równie tajemniczych rozbieżności w wielkości czcionek, nieidentyczności w tych samych miejscach widocznych w wielu egzemplarzach.

Wreszcie ogromne pole badawcze otwiera się, gdy pomyślimy o kolejnym zagadnieniu, **piątym** już: próbie zgromadzenia w naukową bazę, najlepiej informatyczną bazę danych, opisów wszystkich zachowanych egzemplarzy ówczesnej edycji *Biblii Brzeskiej*. Baza taka pozwoliłaby rozwinąć dalsze kierunki badań: przede wszystkim studia z zakresu dziejów poszczególnych okazów, co dałoby kapitalny materiał do rozważań na temat recepcji *Biblii Radziwiłłowskiej* nie tylko w czasach jej powstania, lecz również później, z naszą epoką włącznie. Mamy świadectwa jej obecności w licznych dawnych zbiorach prywatnych: szlacheckich, mieszczańskich i innych (pierwszy przykład z brzegu to egzemplarz Juliana Ursyna Niemcewicza, dziś w Bibliotece Uniwersytetu w Odesie). Ale mamy też świadectwa jej innej jeszcze niż kalwińska funkcji: wówczas, gdy pełniła ogólną rolę *Pisma Świętego* dla różnych wyznań. Jestem przekonany, że egzemplarz omawiany na konferencji przez Irenę Ciborowską-Rymarowicz z Kijowa jest klasycznym przykładem „innego”, tajemniczego życia tej księgi. Szczegółowa analiza takich egzemplarzy, do której szczególnie predysponowane jest środowisko intelektualne skupione wokół tamtejszej Biblioteki im. Gorkiego, otwarłaby przed nami

niewyobrażalne dalsze dzieje i dalszą rolę *Biblii Brzeskiej* w kulturze europejskiej od XVI w. po dziś, zainspirowaną brzeską konferencją.

Introduction. The Four Hundred and Fiftieth Anniversary of the Brest Bible – what next?

Summary

I participated, together with my doctoral students, in an academic conference held in Brest at the end of May 2013 and dedicated to the publication anniversary of the Brest Bible that was printed in that town. My speech – as befitted the plenary session – was conceived as a general introduction to the conference part focused on the subject matter. I introduced the matter generally, but the selected topics were elaborated upon in detail by the aforementioned group of my younger colleagues. We are pleased to present their papers in the topic-oriented block below. I was also requested by the Organisers to summarise the "celebration" of the 450th anniversary of its publication and to outline a plan for further studies on the Brest Bible, wherein I emphasized that the studies should be continued not only by the Polish academic community, but, considering the nature of the subject matter, also by contemporary Belarusian, Lithuanian and Ukrainian researchers within the scopes of their respective competences.

Key words

the Brest Bible, the Reformation in Poland, literary culture in Poland in the 16th century

Słowa kluczowe

Biblia Brzeska, reformacja w Polsce, kultura literacka w Polsce XVI w.